

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEME LA GAE (HL)

LEPHEPHE LA BOBEDI (P2)

EXEMPLAR MEMORANTAMO
2009

MEPUTSO: 80

Memorantamo wo, o le na le matlakala a 26.

DITŠHUPETŠO TŠA GO SWAYA

- Ge molekwa a arabile dipotšišo tše di fetago palo yeo e nyakegago, Swaya ya mathomo fela. (Molekwa ga a swanela go araba potšišo ye telele le ye kopana go tšwa pukung e tee).
- Karolong ya A (Leleme la Gae le Lelemetlaleletšo la pele), ge molekwa a arabile dipotšišo tše nne ka moka mo diretong tšeo di kgethilwego, swaya tše pedi tša mathomo.
- Go dikarolo tša B le C (Leleme la Gae), ge molekwa a arabile dipotšišo tše kopana tše pedi goba tše telele tše pedi, swaya ya mathomo o hlokomologe ya bobedi. Ge molekwa a arabile dipotšišo ka moka tše nne, swaya fela ya pele mo karolong ye nngwe le ye nngwe ge e le gore go arabilwe potšišo ye kopana le ye telele.
- Ge molekwa a file dikarabo tše pedi, moo e lego gore ya mathomo e fošagetše mola ya bobedi e nepagetše, swaya ya mathomo gomme o **hlokomologe** ya bobedi.
- Ge dikarabo di sa nomorwa ka tshwanelo, swaya go ya ka memorantamo.
- Ge mopeleto wo o fošagetšego o ama tlhalošo, swaya phošo. Ge o sa ame tlhalošo, gona mo fe moputso.
- *Potšišo ye telele*: Ge karabo ya potšišo ye telele e le ka tlase ga botelele bjo bo nyakegago, se mo otle ka ge a šetše a ikotlile. Ge e le ye telele kudu, lekola fela mantšu ao e ka bago a 50 (mongwalong wa go tlogelana le a 30 (mongwalong wa go kgomagana) o **hlokomologe taodišo yeo e šetšego**
- *Dipotšišo tše kopana*: Ge molekwa a sa šomiša ditsebjana moo a kgopetšwego go tsopola, se **mo otle**.

RUBRIKI YA GO SWAYA POTŠIŠO YE TELELE YA THETO

<p>briki ya Go swaya Potšišo ye telele ya theto</p> <p>10 meputso</p>	<p>Polelo Sebopego, kelelo le Pe go, polelo, segalo Le setaele tšeo di šomišišwego taodišong</p>	<p>Bokgoni bjo bo botse go fetiša</p> <p>-nyalelano ya sebopego -matseno le mafelelo a mabotse kudukudu - dingangiša no di hlamilwego le go go dišwa gobotse -polelo segalo le setaele di bodule di a kgahliša di nepagetše</p>	<p>Bokgoni bjo bo botse Kudukudu</p> <p>-taodišo e hlamilwe gobotse - matseno le mafelelo a mabotse - dingangiš ano le setaele di nepagetše e bile di loketše morero wo - pego ye botse</p>	<p>Bokgoni bjo Bo botse Kudu</p> <p>- sebopego le tatelano ya ngangišano tše di hlakilego - matseno le mafelelo le ditemana tše dingwe di nyalelantšw e ka peakanyo - tatelano ya ngangišano e a kwešišega - polelo segalo le setaele di nepagetše ka bontši</p>	<p>Bokgoni bja go Kgotsofatša - sebopego se a bonagala - taodišo e hlaelela sebopego se se hlakilego - go na le diphošo di se kae tša polelo, segalo le setaela ke tša tshwanelo,di temana di nepagetše</p>	<p>Bogkoni bj lekanego Sebopego laetša thulaganyo e fošagetše Dingangiša ga tša beakanywa tatelano. - Diphošo t polelo di a bonagala. Segalo le setaele ga lokela moh wa thuto.Diten tše dingwe fošagetše.</p>
<p>Diteng Tlhathollo ya sererwa, botebo bja ngangišano, taetšo ya go kwišiša sereto</p>		<p>7 80-100 %</p>	<p>6 70-79 %</p>	<p>5 60-69%</p>	<p>4 50-59%</p>	<p>3 40-49%</p>

<p>Bokgoni bjo bo botse go fetiša -tlhalošo ye e tseneletšego ya sererwa, makala kamoka a hlohlomišitš we mo go kgotsofatšago o - boiphetolelo bjo bo botse go fetišiša : 90% +boiphetolelo bjo bo botse kudukudu : 80 % -89 % -mohlwaela wa dingangišano tše bogale tše di šitlelwago go tšwa temaneng -kwešišo ye botse go fetišiša ya sengwalo le sereto</p>	<p>7 80-79 %</p>	<p>8-10</p>	<p>7-7 ½</p>	<p>7-8</p>		
--	----------------------	-------------	--------------	------------	--	--

<p>Bogkoni bjo bo botse kudukudu -tlhalošo ye botse ya sererwa - makala ka moka a hlohlomitš we ga botse -boiphetolelo bjo bo nabilego - mohlwaela wa dingangišano tše di kwalago wo o šitletšwego go tšwa temaneng - kwešišo ye botse kudukudu ya sengwalo le sereto</p>	<p>6 70-79%</p>	<p>7 ½ -8 ½</p>	<p>7-8</p>	<p>6 ½ -7 ½</p>	<p>6-7</p>	
<p>Bokgoni bjo bo botse kudu - go bontšha kwešišo le thlalošo ye kaone ya sererwa - boiphetolelo bjo bo botse Dingangišan tše di kwešišegago eupša ga se ka moka tše di fahletšwego gabotse - go bontšha kwišišo ya segwalo le sereto</p>	<p>5 60-69%</p>	<p>7-8</p>	<p>6 ½-7 ½</p>	<p>6-7</p>	<p>5 ½ -6 ½</p>	<p>5-6</p>

<p>Bokgoni bja go kgotsofatša -go bontšha kwešišo le tlhalošo ye e amogelegago , eupša gase makala ka moka a hlohlomitšwego gabotse -go na le dintlha tše bohlokwa tšeo di fahlelago sererwa - tše dingwe tša dingangišano di fahlela sererwa eupša bohatse bja seo ga bo kgotsofatše - go na le kwešišo ya sengwalo le sereto</p>	<p>4 50-59%</p>		<p>6-7</p>	<p>5 ½ -6 ½</p>	<p>5-6</p>	<p>4 ½ - 6 ½</p>
---	----------------------------	--	-------------------	----------------------------	-------------------	-----------------------------

<p>Bokgoni bjo bo lekanego -maiteko ao a sa kgotsofatšeg o a go araba potšišo -kwešišo ye e tseneletšego gannyane go iphetolela go sererwa - dingangišano ga di kgotsofatše go na le bohlatse bjo bonnyane go tšwa seretong -moithuti ga se a be a kwišiša sengwalo goba sereto gabotse</p>	<p>3 40-49%</p>			<p>5-6</p>	<p>4 ½ -5 ½</p>	<p>4-5</p>
--	----------------------------	--	--	-------------------	----------------------------	-------------------

<p>Bogkoni bja go išega -kwešišo ye e fokolago ya sererwa - boiphetolelo bo a ipoeletša, ka nako tše dingwe bo tšwele tseleng - ga go kwešišo ya sererwa tlhalošo e fošagetše, dingangišano ga tša fahlelwa go tšwa go sereto - kwešišo ye e fokolago kudu ya sengwalo le sereto</p>	<p>2 30-39%</p>				<p>4-5</p>	<p>3 ½ - 4 ½</p>
---	----------------------------	--	--	--	-------------------	-----------------------------

<p>Bogkoni bja go hlaelela kudukudu -boiphetolelo bo na le kamano ye nnyanne le sererwa eupša ngangišano e bothata go kwišišega goba e tšwele tseleng - maiteko ao a fokolago a go araba dipotšišo - dintlha tše di lego gona tša maleba ga di na bohlatse bja gore di tšwa seretong - kwešišo ye e fokolago kudu ya sengwalo le sereto</p>	<p>1 0-29%</p>					<p>3-4</p>

7.1.2 RUBRIC YA GO SWAYA POTŠIŠO YE TELELE MO PADING LE PAPADING

Hlokomela phapano gare ga meputso yeo e abelwago diteng, sebopego le tirišopolelo

<p>DIKHOUTU LE KABO YA MEPUTSO</p>		<p>DITENG [15] Tlhathollo ya sererwa, botebo bja ngangišano, taetšo ya go kwišiša dingwalo</p>		<p>SEBOPEGO Polelo Sebopego le Pego, polelo Le setaele tšwele šomišitšweg taodišong</p>
<p>Khoutu 7 80 - 100%</p>	<p>Bogkoni bjo bo botse go fetiša 12- 15 meputso</p>	<p>Dintlha tša go kwagala di thekgwa ka botlalo go tšwa setsopolweng. -Boiphetolelo bja maemo a godimodimo. (90%+:Boiphetolelo bja maemo a godimo: 80 – 89%. - mohlwaela wa dingangišano tše bogale tšeo di šitlelwago go tšwa temaneng</p>	<p>Bogkoni bjo bo botse go fetiša 8 - 10 meputso</p>	<p>- Nyalelano ya -matseno le n kudukudu -dingangišan gobotse -polelo segalo kgahliša, di n</p>

		- - Kwešišo ya maemo a godimodimo ya sengwalo le setsopolwa..		
Khoutu 6 70 - 79%	Bokgoni bjo bo botse Kudukudu 10 ½ - 11 ½ meputso	Tlhalošo ya maemo a godimo ya sererwa - makala ka moka a sererwa a hlohlomišitšwe gabotse -Boiphetolelo bjo bo tletšego. - mohlwaela wa dingangišano tše di kwalago wo o šitletšwego go tšwa temaneng - kwešišo ye botse go fetišiša ya sengwalo le sereto	Bokgoni bjo bo botse Kudukudu 7 – 7 ½ meputso	- . taodišo e - matseno le - dingangišano nepagetše e - pego ye bots
Khoutu 5 60 – 69%	Bokgoni bjo bo botse Kudu 9 - 10 meputso	go bontšha kwešišo le tlhalošo ye kaone ya sererwa - boiphetolelo bjo bo botse Dingangišano tše di kwešišegago eupša ga se ka moka tše di fahletšwego gabotse - go bontšha kwišišo ya sengwalo le sereto	Bokgoni bjo bo botse Kudu 6 – 6 ½ meputso	- . sebopego ngangišano t - matseno le dingwe di ng - tatelano ya kwešišega - polelo segal ka bontši
Khoutu 4 50 – 59%	Bokgoni bja go Kgotsofatša 7 ½ - 8 ½ meputso	go bontšha kwešišo le tlhalošo ye e amogelegago. eupša ga se makala ka moka a hlohlomišitšwego gabotse -go na le dinthla tše bohlokwa tše di fahlelago sererwa - tše dingwe tša dingangišano di fahlela sererwa eupša bohlatse bja seo ga bo kgotsofatše - go na le kwešišo ya sengwalo le sereto	Bokgoni bja go Kgotsofatša 5 – 5 ½ meputso	- sebopego s - taodišo e h hlakilego - go na le dip polelo, segal tshwanelo,di
Khoutu 3 40 – 49%	Bogkoni bjo bo lekanego 6 - 7 meputso	maiteko ao a sa kgotsofatšego a go araba potšišo -kwešišo ye e tseneletšego gannyane go iphetolela go sererwa - dingangišano ga di kgotsofatše go na le bohlatse bjo bonnyane go tšwa seretong -moithuti ga se a be a kwišiša sengwalo goba sereto gabotse	Bogkoni bjo bo lekanego 4 – 4 ½ meputso	- Sebopego fošagetšego. Dingangišan tatelano. - Diphošo t -Segalo le mohola w - Ditemana
Khoutu 2 30 – 39%	Bokgoni bja go išega 4 ½ -5 ½ meputso	. maiteko ao a sa kgotsofatšego a go araba potšišo -kwešišo ye e tseneletšego gannyane go iphetolela go sererwa - dingangišano ga di kgotsofatše go na le bohlatse bjo bonnyane go tšwa seretong -moithuti ga se a be a kwišiša sengwalo goba sereto gabotse	Bokgoni bja go išega 3 – 3 ½ meputso	- . Pego ye e thulaganyo o ngangišano. Diphošo tša p fošagetšego se se amoge se tše loketš fošagetše.
Khoutu 1 0 – 29%	Bokgoni bja go hlaelela Kudukudu 0 - 4 meputso	boiphetlelo bo na le kamano ye nnyanne le sererwa eupša ngangišano e bothata go kwišišega goba e tšwele tseleng - maiteko ao a fokolago a go araba dipotšišo - dinthla tše di lego gona tša maleba ga di na bohlatse bja gore di tšwa seretong - kwešišo ye e fokolago kudu ya sengwalo le sereto	Bokgoni bja go hlaelela Kudukudu 0 – 2 ½ meputso	- Go bothata ahlaahlilwe G sebopego go -Polelo ye e f segalo di foš Ga go ditemar

7.2 MALEMETLALELETŠO A PELE RUBRIKI YA GO SWAYA POTŠIŠO YE TELELE

Hlokomela phapano gare ga meputso yeo e abelwago diteng, sebopego tirišopolelo.

DIKHOUTU LE KABO YA MEPUTSO		DITENG [25] Tlhathollo ya sererwa, botebo bja ngangišano, taetšo ya go kwišiša dingwalo.	KABO YA MEPUTSO
Khoutu 7 80 – 100 %	Bokgoni bjo bo botse go fetiša 20 – 25 meputso	- Dintlha tša go kwagala di thekgwa ka botlalo go tšwa setsopolweng. -Boiphetoletlo bja maemo a godimodimo. (90%+:Boiphetoletlo bjo bo botse go fetiša. - mohlwaela wa dingangišano tše bogale tše di šitlelwago go tšwa temaneng - Kwešišo ya maemo a godimodimo ya sengwalo le setsopolwa.	Bokgoni bjo bo botse go fetiša 8-10 meputso
Khoutu 6 70 – 79 %	Bokgoni bjo bo botse Kudukudu 17 ½ - 19 ½ meputso	-Tlhalošo ya maemo a godimo ya sererwa - makala ka moka a sererwa a hlohlomišitšwe ga botse -Boiphetoletlo bjo bo tletšego. - mohlwaela wa dingangišano tše di kwalago wo o šitletšwego go tšwa temaneng - kwešišo ye botse go fetišiša ya sengwalo le sereto	Bokgoni Bjo bo botse Kudukudu 7 - 7½ meputso
Khoutu 5 60 - 69 %	Bokgoni bjo Bo botse Kudu 15 – 17 meputso	- go bontšha kwešišo le tlhalošo ye kaone ya sererwa - boiphetoletlo bjo bo botse Dingangišano tše di kwešišegago eupša ga se ka moka tše di fahletšwego gabotse - go bontšha kwišišo ya segwalo le sereto	Bokgoni bjo bo botse Kudu 6 – 6 ½ meputso
Khoutu 4 50 - 59 %	Bokgoni bja go Kgotsofatsa 12 ½ - 14 ½ meputso	-.go bontšha kwešišo le tlhalošo ye e amogegago. eupša ga se makala ka moka a hlohlomištšwego gabotse -go na le dintlha tše bohlokwa tše di fahlelago sererwa - tše dingwe tša dingangišano di fahlela sererwa eupša bohatse bja seo ga bo kgotsofatše - go na le kwešišo ya sengwalo le sereto	Bokgoni bja go Kgotsofatsa 5 – 5 ½ meputso

Khoutu 3 40 - 49 %	Bogkoni bjo bo lekanego 10 – 12 meputso	-maiteko ao a sa kgotsofatšego a go araba potšišo -kwešišo ye e tseneletšego gannyane go iphetolela go sererwa - dingangišano ga di kgotsofatše go na le bohlatse bjo bonnyane go tšwa seretong -moithuti ga se a be a kwišiša sengwalo goba sereto gabotse	Bogkoni bjo bo lekanego 4 – 4 ½ meputso
Khoutu 2 30 - 39 %	Bokgoni bja go išega 7 ½ - 9 ½ meputso	-kwešišo ye e fokolago ya sererwa - boiphetolelo bo a ipoeletša ka nako tše dingwe bo tšwele tseleng - ga go kwešišo ya sererwa tlhalošo e fošagetše, dingangišano ga tša fahlelwa go tšwa go sereto - kwešišo ye e fokolago kudu ya sengwalo le sereto	Bokgoni bja go išega 3 – 3 ½ meputso
Khoutu 1 0 - 29 %	Bokgoni bja go hlaelela Kudukudu 0 – 7 meputso	-boiphetlelo bo na le kamano ye nnyanne le sererwa eupša ngangišano e bothata go kwišišega goba e tšwele tseleng - maiteko ao a fokolago a go araba dipotšišo - dintlha tše di lego gona tša maleba ga di na bohlatse bja gore di tšwa seretong - kwešišo ye e fokolago kudu ya sengwalo le sereto	Bokgoni bja go hlaelela Kudukudu 0 – 2 ½ meputso

POTŠIŠO 1**Direto tšeo di kgethilwego:****Balemi – M. Bopape le S Ratlabala**

1. Moko wa sereto

- Sereto se laetša ka mo bophelo go la Gauteng bo tloga bo tletše ka tlhakatlhakano.
- O tenwa ke setaele sa bophelo le lebelo la gona. Batho ba bantši ba merafe ya go fapanafapana le maleme a gona di dira gore motho a gakanegge le go tšhaba motse wo ka go no o lebelela.
- Maitshwaro le ona ga a kgahliše – ba utswa, ba loyana, ba raloka mataese ba rogana. Mešomo le yona ke ya go fapana.
- O tšweletša le kgethologanyo ya semorafe yeo e renago ka nageng, mohlala >mothalotheto wa 5 o re: Yo ke motho, bale aowa.
- Sereti se re thaletše seswantšho se se botse sa batho ba Gauteng ge ba kgeregela lefelong ka bontši ka ge palo ya bona e le godimo.
- O ba bapetša le ditšhošane ge di le seolong goba mošomong wa tšona wa letšatši, goba monong a ipshina ka se se hwilego.
- Motho yo mongwe le yo mongwe o itekela bophelo ka go dira se sengwe gore a tle a iphediše.
- Ka baka la maemo ao ba phelago go ona le lebelo la bophelo, bontši ba hueditšwe tlaologanyo – ba hwile matswalo.
- Go bolaya motho ke letseno goba moputso go ba bangwe, bangwe ke digole ka baka la mekgwa ya go se amogelege setšhabeng, bangwe ba phela mebileng ka ge ba se na magae, ba phela ka go utswa ka ge bontši bo sa šome. Sereti se ukama mathata a go hloka mošomo.
- Lehlapa go bona ke polelo ye e nonnego.
- Yeuwe ke Gauteng phuthaditšhaba.

[10]**POTŠIŠO 2****Morwalo – HML Lentsoane****SETSOPOLWA A**

- 2.1 Moreti o bolela ka mosadi wa moimana yoo a belaelago gore ke ka lebaka la eng rwele ngwana a nnoši mola motho yo a go mo imiša yena a ipshina ka ge a se a ima. (3)
- 2.2 Hleng.
- Ke poeletšothomi
 - Mohola wa yona ke go gatelela dintlha tše bohlokwa. (3)
- 2.3 A galefa boka tau> tshwantšhišo. (2)
- 2.4
- Tšhitšhila> go sepela ka go nanya
 - Hwawwanka> go sepela ka boikgantšho (2)

[10]

POTŠIŠO 3**Go Kwena - O K Matsepe****SETSOPOLWA B**

- 3.1 Sereto se bolela ka mokgwa wo kwena e le go sejato ka gona, ebile e hlorišago diphoofolo tše dingwe ka gona. (1)
- 3.2 Tshwantšhanyo, - taetšo ya gore bojato bja kwena ga bo na magomo/makomo bjalo ka lewatle la meetse a mantši ao re sa tsebego gore a fihla kae. (2)
- 3.3 Ka meetseng se wena o se boifago ke eng. Ge dihlapa o di bolotša ka noši? (2)
- 3.4 Sereti se eletša kwena le go e kgala ka go e lemoša gore ka letšatši le lengwe madiba a tla pšhela sa ruri gomme tlala ya e bolaya go ya go ile. (2)
- 3.5 Sereti se dirišitše sekapolelo seo go thwego ke sekai. Ka sona se re bopetše dilo tšeo re ka kgonago go di bona ka leihlo la moya. Se bolela ka kwena, segagabi seo se phelago ka meetseng eupša seo e le go nnete ke gore sereti se šupa motho wa madi le nama, wa sejato, wa pelompe. Godimo ga sekai, sereti se dirišitše mothofatšo le tshwantšhanyo. (3)
[10]

POTŠIŠO 4**Sello sa Mahlalela – IS Masola****SETSOPOLWA C**

- 4.1 Go Thato, ngwana mmagwe. (2)
- 4.2 Lefase le
Lefase le --- Lefase le mo hlanogetše, o aparetšwe ke mathata. (2)
- 4.3 Batho nageng ka moka ba tseba ka mathata a gagwe. (2)
- 4.4 Ditšhila tša bophelo di ntšhilafaditše. (2)
- 4.5 Sereti se tshwenyegile moyeng, se aparetšwe ke manyami mabapi le mathata ao se nago le wona, kudu ka ge se sa ka sa theeletša dikeletšo tša batswadi. (2)
[10]

POTŠIŠO 5**Direto tšeo di sa kgethwago:****Re madimabe bjang****Kgethontšu le tshwantšhokgopolo**

Go tla hlokomelwa dintlha tše di latelago:

Kgethontšu

- Riboga > ima
- Fihlilwego> bolokilwego
- Fahlilwego> tswala ya bona e a gana.
- Mafotwana> bana
- Rothothago> go itia ntle le kwelobohloko.
- Ritaganya> se bolae se šale e le maudu fela? se šilaganye.

Tshwantšhokgoolo:

Yona e tšweletšwa ke tirišo ya mantšu, dika, dikapolelo, le dikarolo tše dingwe tša polelo.

- A tloga> a hlokofala > pebofatšo
- Go nkalela itesetše > tlogela go robala le nna > pebofatšo

Moya wo o fokago mo seretong se ke wa manyami le go gwaba. Moreti o kwa bohloko ge bana ba gagwe fela. Yena o gwabela badimo ka gobane bo mo tlogela bana ba gagwe ba hlokofala gomme ga ba re selo.

Ela hloko: Balekwa ba swanetše go sekaseka sereto se ka botlalo ka gobane dintlha tše di filwego fa ke mehlala le gona ke tša go hlahla moswvai.

[10]**GOBA****POTŠIŠO 6****Go pokolo****SETSOPOLWA**

- 6.1 Mokokotlo wa pokolo o bonala o na le seo o ka rego ke mothaladi go tloga hlogong go fihla moseleng, wo mongwe o putla magetla gomme ge e gahlana e dira seo o ka rego ke sefapano/ moreti o bona e ka pokolo e a tlaišega gomme e no homola ka ge e hloka tshele (2)
- 6.2 Ka gore e na le sefapano seo e lego sekai sa go tsena ka kgoro ya legodimo/ ka gore e bonala e amogela tšohle ka ntle ga pelaelo. (1)
- 6.3 Ke Modimo – ka gobane bao ba mo dumelago ka nnete ba hloka tshele le lehufa. (3)
- 6.4 Ke a borutho a lethabo, moreti o thabetše ka fao pokolo e itshwereco ka gona, e dula e homotše e hloka pelaelo. (2)
- 6.5 Thetotumišo – o tumiša pokolo ka maitshwaro a yona a go hloka tshele- o re pokolo e tla tsena legodimong (2)

[10]

KAROLO YA B: PADI**PADI 1: Lenong La Gauta – HDN Bopap****POTŠIŠO 7****Mohlala wa karabo:**

(Dikarabo tše dingwe tša maleba di tla amogelwa)

Nnono**• Motho wa go ba le phišegelo/phegelelo**

Ge a ikemišeditše go dira selo, ga a lebelele kotsi yeo a ka welago go yona.

Re mmona ge a nyakišiša molato wa polao ya Mmatšhego a sa gomele morago le ge go le boima bjang kapa bjang.

• O sehlogo

Ge Mpho a gana go tšwa ka nnete o mmetha gore nnete yeo e be e tšwele nyanyeng.

• Ga se lefšega

Le ge seresanta Maroga a mo lemoša ka kotsi ya go nyakišiša molato wa polao ga a ka a fetola mogopolo. O ile a no tšwela pele ka dinyakišišo. Ga a boele morago mo go lwewago gona.

• O bohlale

Ge a hlasetšwe ke dira le manaba, o phološwa ke bohlale bja gagwe. O ipha nako ya go kgonthišiša seo a se nyakago, nhla ye, e bonagala nakong yela a bego a šetšwe ke sefatanaga sa dinokwane ka morago.

• Ke motho wa šedi

O na le tekniki ya go lemoga selo seo se iphihlilego, mohlala, o kgona go lemoga gore sefatanaga sa Brenda se gatile phoka, o kgona go lemoga Brenda gore o na le seo a se naganago, o kgonne go lemoga Mpho gore o na le morero ka ga Maleka.

• O na le kgotlelelo

O kgotlelela dipolelo tša Brenda le maitshwaro a gagwe.

• Motho wa leretorato

O lebelela mosadi wa gagwe ka lerato ka dinako tšohle, moo ebilego a ile a palelwa ke go lemoga ka pela gore Brenda yo a dulago le yena ke mmolai. Ga a ka a iša felo ka makgarebe ao a bego a mo lebelela ka kganyogo kua bottle store.

Brenda**• O na le kgang**

Ge a nyaka selo, o netefatša gore selo seo o a se hwetša, mohlala, o nyakile lenong la gauta mengwaga ye metlhano a ba a le hwetša. Kgang ya gagwe e mo dirile gore a timelele lebaka le le telele go se yo a tsebago gore o kae.

- **Motho wa pelompe**
O bolaile mosadi wa tatagwe Mmatšhego. O kwana le manaba gore ba hlasele monna wa gagwe Nnono.
- **O na le lenyatšo**
Ga a hlomphe monna wa gagwe Nnono, o bolela le yena ka go mo tšeatšea le go mo nyefola.
- Ga a na lerato
O botša monna wa gagwe wa lenyalo, Nnono, gore o sepela le monna yo mongwe, Nakedi. O befegela Nnono ge a boile bošego le ge a bethile Mpho ntle le go šetša mabaka.
- O na le sephiri
Ga a botše motho gore nako ye a bego a timeletše o be a le kae, le mang. O ikgapa a ikgoroša a boa mašego Nnono a sa tsebe morero wa gagwe. Ga a botše motho gore go na le selo sa bohlokwa seo a se nyakago.

Mna Maleka

- **Ga a na hlokomelo**
Mosadi wa gagwe, Mmatšhego, o na le diemadirile tša gauta, tša go bitša mašeleng a godimo fela ga a re selo ka ga tšona, ga a mmošiši.
- **Motho wa go rata go itefeletša**
O botša Nnono gore ge a hweditše mmolai a mo tliše go yena gore a mmolaye ka tša gagwe diatla.
- **O hloka tshepo**
Ga a na tshepo go ba molao, maphodisa, Bjale o kgopela Nnono gore a nyake mmolai wa mosadi wa gagwe.

Mmatšhego

- **Motho wa sephiri**
Ga a botše monna wa gagwe Mna Maleka selo ka ga bophelo bja gagwe pele a nyalana le yena. O na le sephiri ka ga dibenyabenyane tšeo a nago le tšona, ebile mafelelong di a mmolaya.

POTŠIŠO 8

Setsopolwa:

- 8.1 O be a swanetše go ba a hlabanetše/ thušitše/a šireleditše Mmatšhego. (1)
- 8.2 Ka lebaka la gore Mmatšhego o šetše a hlokofetše . (1)
- 8.3 Ke go re ga a ba tshepe. (1)
- 8.4 (a) Pefelo—Tirišo ya mantšu e laetša khuduego yapefelo. (2)
(b) Pheteletšo (1)
(c) Motho a se ke a itšeela molao ka matsogong (1)

- 8.5 Balekwa ba tla tšweletša dikgopolo tša go fapana.
Mohlala, bagononelwa ba swanetše go swarwa ka ge e le bona go ukangwago gore ke bona ba dirilego bosenyi./ Bagononelwa ga ba swanela go swarwa ka ge go se na bohlatse bja gore ke bona basenyi. (2)
- 8.6 Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana.
Mohlala, **Ee, ke** kgopolo ye botse ya gore Nnono e be yena a nyakago babolai ka ge Mna Maleka a sa tshepe maphodisa.
Aowa, ga se kgopolo ye botse ya gore Nnono e be yena a nyakago babolai.
Ka lebaka la gore go na le maphodisa ao a swanetšego go swara basenyi, le gona bophelo
bja gagwe bo ka ba kotsing ye kgolo. (2)
- 8.7 Dikarabo tša balekwa di tla fapana.
Mohlala, **go dumela**, ka lebaka la lerato, kwelobohloko, le tswalano yeo ke nago le yona le Mna Maleka, ke be ke tla dumela kgopelo ya gagwe.
Go gana, nka se dumele go nyakišiša molato wa polao ka gore ga se nna lephodisa ebile babolai bao ba ka nyaka go mpolaya. (2)
- 8.8 Ke Mmatšhego (1)
- 8.9 Lenong la Gauta ga se la Brenda, **fela** Brenda o le rata kudu mo e le go gore a ka se phele ntle le lona, o ikemišedtše go dira se sengwe le se sengwe go le hwetša go sa lebelelwe gore le swerwe ke mang. (3)
- 8.10 Ee, “Ge nka be go kgonegile ntle le go tšholla madi, nkgolwe Nnono, nka be ke e tšere ntle le go a tšholla.” (2)
- 8.11 erato le tshepo yeo a bego a sa mo naganele gore a ka tsoga a bolaile motho. (2)
- 8.12 owa, se ke taetšo ya gore lenyalo le fedile ka gore monna ge e le gore o sa mo rata o ka se mmošše gore o tloga le monna yo mongwe, gape ke lenyatšo. (2)
- 8.13 Dikarabo tša baithuti di tla fapana.
Bangwe ba tla re ke be ke tla mmetha, ka ba ka mo ganetša gore a sepele le monna yoo, mola ba bangwe ba tla re ke be ke tla mo tlogela gore a sepele ka ge e le kgetho ya gagwe, ba bangwe ba re ke be ke tla mo rapeletša gore a se sepele. (2)

[25]

POTŠIŠO 9**PADI 2: Ngwana wa mobu – SPP Mminele****Mobu le Thuto ga di orišana mollo...**

- Morena Lahlang ke hlogo ya sekilo sa Rethuše, nageng ya Bakantirang, motseng wa Makgwareng.
- Lahlang le ge e se modudi wa Makgwareng, o amogetšwe ka atla tše pedi ke badudi ba fao.
- Baithuti ba sekolo se ba tšwelapele mo go sa fetšego pelo ka tlase ga tlhahlo ya gagwe.
- Ga gona motho yo a elaetšwago ke tshepidišo ya sekolo se, le bahlahlobi ba dikolo ba tloga ba kgotsofetše.
- Ge nako e ntše e sepela, Phankga o fetša dithuto tša gagwe tša borutiši gomme o thwalwa go šoma le Lahlang.
- Phankga o thoma go tuma ka bokgoni bja gagwe bja go opediša le mahlahla a go ruta,
- Phankga o thoma go tsenwa ke moya o mobe.
- O bona Lahlang a tsene sekolo sa kgale seo se sa tšwelego bana ba Makgwareng thušo.
- O thoma go bona motho yo mokaone yo e ka bago hlogo ya sekolo e le yena.
- Se go ya ka yena se tiišwa ke taba ya gore ke yena ngwana wa mobu e bile tatagwe ke motsebalegi.
- O botša malome'agwe Mokhura ka dikgopolo tša gagwe tša go ba hlogo ya sekolo.
- Mokhura o a di hlakelela e bile o di emela ka maoto.
- Mokhura o botša phankga gore a ithute go nwa bjala gore a kgone go foraforetša setšhaba ka bo kgauswi.
- Phankga o tlwaela go nwa bjala e bile o lebala mošomo wa sekolo.
- Phankga le Mokhura ba thoma go ferehla khutšo ya motsana wa Bakantirang ka go huetša batho gore Lahlang a tlošwe setulong ka ge a rutolla bana.
- Re bona ba folodiša leeto la go ya diphadišanong tša dikopelo go la Tshwane.
- Ba ngwala lengwalo la go thibela Pese ya go iša bana Tshwane gomme ba saena leina la Lahlang gore ba mo tsenye mathateng.
- Motse o a hubala. Go ngwalelwa mohlahlobi wa tša Thuto go tlo ahlola Lahlang.
- Go hwetšagala gore Lahlang ga se yena a ngwadilego lengwalo, eupša le ngwadilwe ke Phankga le Mokhura.
- Go hwetšagala gape gore Phankga ga a dire mošomo wa gagwe wa sekolo.
- Setšhaba se thoma go lemoga gore Lahlang ga a na molato le gatee, ke taba ya ngwana wa mobu ye e senyago ditaba.
- Phankga o fetišetšwa sekolong se sengwe.

[25]

POTŠIŠO 10**Setsopolwa:**

- 10.1 Phankga o gopola gore ka gore yena ke ngwana wa mobu o swanetše go ba hlogo ya sekolo e sego Lahlang ka ge e le mofaladi.
Yena le malomea'gwe ba thoma go hlola mpherefere ka go loga maano a go šaediša Lahlang gore setšhaba se bone e ka ga a dire mošomo wa gagwe. (4)
- 10.2 Batho ba motsana wa Bakantirang ba kgotsofaletše boetapele bja Lahlang.
Phankga o fetša dithuto tša gagwe tša borutiši gomme o thwalwa go šoma le Lahlang.
Ba bangwe ba badudi ga ba sa kgotsofalela Lahlang ka ge Phankga e lego yena ngwana wa mobu bjale a feditše dithuto tša gagwe.
Ba nyaka ge Phankga e ka ba hlogo ya sekolo e sego Lahlang wa mofaladi yo bjale ba re go o rutolla bana ba bona. (4)
- 10.3 Wa megabaru/ go hloka tebogo/go ikgogomoša (1)
- 10.4 O ra gore batho ba Bakantirang ke ba gabo, ba ka se mo lahlele matsogo, ba tla ema le yena tabeng ye. (2)
- 10.5 Bothata pukung ye ke bja gore Phankga ke ngwana wa mobu ke yena e swanetšego go ba hlogo ya sekolo. Ngwana wa mobu ke yona hlogo ya puku ya rena. Ditaba ka moka di dikologa godimo ga Phankga le go ba ngwana wa mobu ga gagwe. (2)
- 10.6 Ke wa manyami. Phankga o bonala a nyamišitšwe ke ditaba tša ka mangwalong a mabedi ao a a swerego ka seatla. (2)
- 10.7 Tikologo ya motseselegae nakong tšeo di fetilego. Ba bangwe ba badudi ba kgonne go tlatša moya wa gore Phankga e be yena hlogo ya sekolo. Ba lala ba khukhuna mašego ba huetša ba bangwe. Ka ge e le motsana wo monnyane le gona badudi ba ona ba sa rutege ka bontši, Phankga o ile a hloka moeletši gomme a huetšega gabonolo, (4)
- 10.8 Phankga o ile a šuthišetšwa sekolong sa Ntotolwane gomme Lahlang yena a šala e le hlogo ya sekolo sa Rethuše. (2)
- 10.9 A tsentše hlogo ka gare ga matsogo. (2)
- 10.10 Re se ke ra hlaola batho ba bangwe ka lebaka la botšo bja bona, kudukudu batho bao ba nago le bokgoni bjo bo itšego ka gore ba tla re thuša. (2)

[25]

POTŠIŠO 11**PADI 3: Lešita Phiri – O K Matsepe**

Matsepe o hlaloša megopolo le khuduego ya baanegwa ka tsela ye e fapanego, mola histori ya puku e tšweletša phedišano gare ga setšhaba, sedumedi, filosofi le leloto la setšo.

Tikologo ke ya magaeng, gomme moya wo o fokago mo o tšweletša sererwa se se lebanego le megabaru, swele le mereba.

- Leloto la setšo le tšweletša tše di latelago:
- Ge dikgoro di bulega, Matsepe o thomo ka go re botša filosofi yeo a e bušeletšago kgafetšakgafetša ka gare ga puku, e le ge a re laetša mathata ao a aparetšego baanegwa bjalo ka setšhaba mehla le mehla le go se kgotsofale ga batho:
- “Re imela lefase, re imelwa ke lefase; re imela bophelo, re imelwa ke bophelo; re imela Modimo ka dikgopelo le dillo tša ka mehla le mehla, re mo imela ka makgopo ao re rego go kgopela tshwarelo ya wona gona bjale, re re re ponyologa re be re šetše re a thomile gape. O re laetša magoši a mane a go fapana le ka moo ba sepedišago dikgoro tša bona. A segetšwe mellwane ebile a na le ditšhaba tša tsona. Ona magoši a, ga a hlaselane le go thopelana setšhaba. Ke bagale ba dintwa.
- Melato e rerwa dikgorong ka tshepedišo ya sekgoro le taolo ya kgoši
- Melato ye e obilwego e lefša ka dikgomo – Ba ga-Mpholo ba lefile dikgomo mabapi le molato wa Mphoka.
- Tlhompho ya poledišano ge go sekwa melato kgorong.
- Go ntšhwa dikoma le matšema.
- Go a tsongwa le go ya madišong.
- Mošemane yo mogolo o sa fiwa lešaka.
- Dingaka di sa phekola le go remela ba go hloka thari go swana le Taudi ge a be a hloka thari ye kgolo.
- Kgoši ge e hwile e sa bolokwa le balata, kudu bao ba setšego ba tšofetše gore e be mosamelo wa kgoši.
- Kgoši ga e babjele bogwe, e tlišwa ka mošate gore yoo a tlilego go molatela bogošing, bana ba gagwe ba kgone go mofa lerumo leo a tlogo go mo feleletša gore a tšee dipheta le dipheko a di apare di sa fiša, e be gona ge a tšere bogoši – Kgathole o lotile setšo ka go se latela ge a tšea bogoši bja Taudi.
- Kgoši ge e hwile e bolokekwa ka lešakeng la dikgomo.
- Mosadi wa kgoši o nyalwa ka dikgomo tša setšhaba, gobane bana bao a tlilego go ba belega ke ba dikgomo tša setšhaba ebile ka ge e le ba ka bogošing, e tlile go ba dikgoši goba ba nyalwa malapeng a bogoši – Khutšišo ke ngwana wa kgoši Mabothe, o nyetšwe ke kgoši Taudi.

[25]

POTŠIŠO 12**Setsopolwa:**

- 12.1 Mabothe le Khutšiši ba kwane gore a dule moo go leka go timola bogale bja ka lapeng la Taudi ka ge e le namane e šele, le gona o tlaelana pelo ge a mmone ka mošate. (2)
- 12.2 Mabothe ke malome'a Khutšiši yoo e lego mogatša' a Taudi wa dikgomo tša setšhaba.
Taudi ke mokgonyana wa ka bogošing wa Mabothe, ebile ke mogatša' Khutšiši.
Mphoka ke molata, morwadi wa dithebele tša ngaka, yo a ilego a gatela kgoši mašemo, a ba a imiša mmakgoši. (3)
- 12.3 Kgathola ke morwa yo monyenyanane wa Tuadi le Khutšiši wa dikgomo tša setšhaba.
Tšhwahledi ke morwa wa Khutšiši yo mogolo wa go imišwa ke Mphoka morwadi wa dithebele ge a be a tlile go remela Taudi.
Bobedi ke barwa ba Khutšiši. (2)
- 12.4 O šupa gore Tšhwahledi mafelelong o tlile go tseba nnete ya gore ga se ngwana wa madi a Taudi, le gore tatagwe ke Mphoka. (2)
- 12.5 Ke lese a le belegišitšego ke Taudi ka morago ga gore a ngale motse wa gagwe matšatšinyana mola Mphoka a imišago Khutšiši (2)
- 12.6 Molamo ke wa go leta motse, ebile ga se wa swanela go tlošwa ka ge o šoma modiro woo wa go leta. bjale molaodiši o šomišitše tshwantšhišo go swantšha Tshwahledi bjalo ka molomo wo o swanetšego go tlošwa goba go šuthišwa ka ge mong wa wona a swanetše go tla go o tšea ka le lengwe la matšatši ka ge o sa lete ka fao. (2)

SETSOPOLWA B

- 12.7 Khutšiši mogatša' Taudi/ mmakgoši (1)
- 12.8 Ka ge a mmelegišitšwe ke molata e lego Mphoka/Ga se ngwana wa dikgomo tša setšhaba. (2)
- 12.9 Molaotheo o šireletša batho ka moka go akaretša le bana bao ba imilwego gore ba na le tokelo ya go phela, go ratiwa le go hlokomelwa. (2)
- 12.10 Dikarabo tša go fapana di tla amogelwa:
Ba bangwe batla re di lokile ka ge di kgona go fodiša molwetši a Sesotho go swana le gona go remela.
Ba bangwe ba tla re ke nnete metse ye mentši e phumegile ka ba ka la dingaka go swana le go re ba re yo mongwe o loya yo mongwe, goba gona go dira tša Khutšiši ba re ba thuša motho. (2)
- 12.11 Ke be ke tla amogela seo se diragetšego, ka rata le go hlokomela leseana leo le se nago molato, eupša ya ba thuto go nna go tloga lehono ka ga dingaka. (3)
- 12.12 Seswana se rerešitše ge se re mmago ngwana o swara thipa ka bogaleng gobane o tseba lešoko la pelego. Khutšiši o reng a fapana le therešo ya seema se mola le yena a etšwa go boa madibeng le ge e le ka bohloko. (2)

[25]

POTŠIŠO 13**PADI 4: Tihakoleng - MD Kekana****Thulano:**

Go tla hlokomelwa dintlha tše di latelago:

- Ke phapano go ya ka dikgopolo.
- Yona e gare ga baanegwa ba sengwalo.
- Swele o thulana le mosadi ebile o a mo tlogela
- Swele o thulana le Mahlatse, e lego morwedi wa gagwe ka go mo kata le go mo fa ngwana.
- Swele o thulana le motse wa gabo, ebile o rakwa motseng.
- Mahlatse o ganwa go nyadišwa ke Swele.
- Swele o menola Moruti Ntshelolloge boruting.
- Swele o thulana le boGabariele ka ge a nyaka go ba bolaya ka sethunya..
- Swele o kopana le Ntshelolloge gomme o mo gana ka mošomo.
- Mphapa o galefela Swele ge a mo hwetša kua Tselatšhweu.
- Batho ba Tselatšhweu ba raka Swele motseng.

Maatlakgogedi :

- Wona a godišwa ke thulano.
- Thulano ya Swele le baaengwa ba bangwe ka mo gare ga puku e tliša maatlakgogedi le molaetša.

Ela hloko: dintlha tše di filwego fa ke mehlala fela.

[25]

GOBA**POTŠIŠO 14****Setsopolwa**

14.1	Ke Mahlatse. Yena ke morwedi wa monna yo go thwego ke moruti.	(2)
14.2	Ke ka lebaka la ge a tlontlologile/o bonetšwe.	(2)
14.3	Moruti o ile a tliša ngwana yoo ka tša thobalano, gomme a mo imiša ka morago a loga maanomabe a go bolaya ngwana.	(3)
14.4	O kgahlanong le tlišo ya bana le basadi ka gona monna yo ka ge a tlišitše ngwana yo o be a swanetše go otlwa	(3)
14.5	Molekwa o tla fa sa mafahleng a gagwe	(2)
14.6	Ke Swele – o bolela mantšu a ka ge a befetšwe/o nyaka go ba lemoša gore ga se yena moruti go ya le ka fao ba iphorago ka gona.	(3)

- 14.7 Swele
- O na le pelo ye mpe.
 - Ke moradia.
 - Ke sehvirihwiri.
 - O rata basadi.
- (3)
- 14.8 Bagolo ba kereke bat la hwetša moputso wa go raka Ntshelolloge (2)
- 14.9 Aowa: Ka gobaneboGabariele ba ile ba fetša ba mmethile le go mo tlogelaka fao sethokgweng. (2)
- 14.10 O be a mo tlaiša le go robala lemorwedi wa gagwe. (3)
- [25]**

GOBA

KAROLO YA C

PAPADI 1: Naga ga di etelane: MS Serudu

POTŠIŠO 15

Thulano e tšweletša thulaganyo ya puku:

- Baithuti ba tla fahlela dintlha tše di latelago:
- Mongwadi o šomišitše thulano go tšweletša thulaganyo ya papadi ye pele.
- Mongwadi o tšweleditše thulano ya ka gare ka polelonnoši yeo e bonalago ge seširo se bulega
- O lwa le monagano ka go balabalagore o de a swanetše ke kgetho
- Thulana ya monagano ka toro ya mokgekolommagwe. O tlaišega moyeng ka ge a lora mmagwe mabapi le bana
- Thulano gare ga Mphaka le banna ba Takone (Kala, Rola
- Ba mmotšolotša le go mmitša ka maina
- Thulana gare ga Raisibe le barutiši sekolong.
- Sebola o thulana le barutiši sekolong sa gagwe ka ge ba mmitša ka maina le gore o hlogo thata
- Sebola o thulana le batswadi ka go ba tloša Bonwatau.
- Mphaka o fapana le Mookamedi wa Thuto ka go gana ditšhišinyo tša gagwe Yunibesithi.
- Mphaka o thulana le baYunibesithi e bile ba mo theola maamong gomme go hlatlošwa yo e bego e le moithu ka fase ga Mphaka
- Mpaka o kunwa lengwalo la tumelelo ya go ba madudi wa Letsheng la Maditšo

[25]

POTŠIŠO 16**Setsopolwa;**

- Sebola o arabišane le morutiši wa gagwe a be a mmotša gore le yena ke mofaladi.
Mošomo wa gagwe wa sekolo ga o kgahliše. (4)
- 16.1 Ba ile ba mo tloša gae ba mo iša sekolong seo a tlogo dula go sona. (2)
- 16.2 (a) Ga a tšeela motho wa meloko ka mekgwa. (2)
- (b) Ngwana yo o tšere mekgwa ya ba geno. (2)
- 16.3 Ke tla boledišana le yena ka kwa gore bothata bja gagwe ke bofe. (2)
- 16.4 Mphaka o thomile go tlhobaela le go lora ditoro tše di mo gopotšago gae Bonwatau, gape o humane lengwalo go tšwa go mmagwe gore a romele diswantšho tša bana ka ge ba ba hlološetše. (2)
- 16.5 Bonwatau Mphaka o be a gateletšwe ke mmušo wa kgethologanyo. O be a sola thuto ya maemo a fase ya Bonwatau, yeo e hlometšwego Bathobaso fela le go ganetšwa go bouta bjalo ka modudi wa naga. (4)
- 16.6 Aowa, ga a itshole ka ge a ile a ikana gore o tla boela Bonwatau ge dilo di fetogile. (3)
- 16.7 Mphaka o re o holofela gore ka le lengwe la matšatši dilo di tla loka Bonwatau, gomme ba tla boela gae go fahlolla setšhaba sa bobona, le moo marapo a bona a tlogo phuthwa le go hlokomela. (2)
- 16.8 (a) go itielana manxa > go swara ka pelo. (1)
- (b) ge tša masa di ba reteletše > ge seemo se sa fetoge/ kgatelelo. (1)

[25]**POTŠIŠO 17****PAPADI 2: Lehufa****Poledišano ya tiragatšo:**

Go tla lekolwa ditlha tše di latelago:

Mohola wa poledišano:

- E tšweletša maikutlo a mmoledi.
- E tliša maatlakgogedi.
- E goroša molaetša.
- E utolla semelo sa baanegwa.

Poledišano ya tiragatšo :

- E swanetše go ba yeo e hlwekilego.
- E be ye kopana.

- E swanetše go gwaletša mmadi.

Poledišano ge e lebane le Lehufa:

- Ke ye kopana ya go yeo mmadi a ka e otlelago hlogong ntle le yeo e tšwelelago matlakaleng a 57-58 le 88-89.
- Ke ye botse ya go hlweka ya go ba le maatlakgogedi.
- Polelo ke ya go nona ya go kgahliša.

Molekwa o tla swanelwa ke go sekaseka ka botlalo ka gobane dintlha tšeo di filwego ke tša go hlahla fela.

[25]

POTŠIŠO 18

Setsopolwa:

18.1	Ba ya hoteleng go ya go ja dijo tša matena.	(2)
18.2	O šetšwe morago ke monna wa gagwe ka ge a re o ratana le banna	(3)
18.3	Ntshepe le Lerato ba tsebane nakong y age ba le Soweto moo Ntshepe e bego e le morutiši mola Lerato e le morutwana. Ba feleleditše ba nyalane.	(4)
18.4	Molekwa o tla ntšha sa mafahleng a gagwe gomme a fahlela	(3)
18.5	Ke Lerato	(1)
18.6	O be a mo tlaiša/ o be a na le lehufa la go fetiša mo mosading wa gagwe.	(2)
18.7	Molao o kgahlanong le tlaišo ya basadi.	(2)
18.8	Ka lona o be a mo laela gore o ya kerekeng.	(2)
18.9	Radithekisi o ile a mo lata kerekeng, gomme a fihla a mo ntšha ka kerekeng ba sa rapela.	(3)
18.10	Radithekisi ke motho:	
	• Wa go hloka lešoko. • Wa go hloka lerato. • Ke mmolai. • Ona le lehufa, bjalobjalo.	(3)

[25]

PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 80